

Koncepční pohled na „sexuální menšiny“ aneb vše je jen otázka správné orientace ...

Věra Sokolová

Abstrakt

V kontextu hlavního obsahu a cíle této publikace, tj. „ženského aktivismu“, je otázka sexuálních menšin specifická, neboť není možné od sebe oddělit aktivity ženské od aktivit mužských či transgender. Lesbické a gay aktivity, a to zejména na politické úrovni, v mnoha směrech doslova táhnou za jeden provaz, i když v dalších oblastech se dá o „homosexuální“ kultuře či tématice s úspěchem polemizovat a je nutné velmi specificky rozlišovat a odlišovat gay a lesbické kontexty. Transgender lidé pak svou žitou zkušeností, a tím pádem i svými aktivitami, koncept duality pohlaví a genderu přímo rozbíjejí. Následující kapitola se zaměřuje na konceptualizaci a reflexi propojení – a separace – genderu a sexuality v české společnosti po r. 1989, jež zároveň vysvětluje specifčnost GLBT (gay, lesbické, bisexuální a transgender) aktivit a dává je do teoretických, historicko-společenských a politických souvislostí. Kapitola je rozdělena do tří částí, které reflektují nejdůležitější oblasti a aspekty vývoje GLBT diskurzu, a tudíž i možnosti a trendy GLBT aktivit, v České republice: 1) Koncepční rámce a myšlenkové trendy vnímání genderu a sexuality v ČR, 2) Mediální diskurz a obrazy GLBT v české společnosti, a 3) Politický aktivismus a genderový diskurz. Závěrečná pasáž shrnuje podstatu tohoto koncepčního nástínu na otázku „sexuálních menšin“ v kontextu „pro-ženských“ aktivit po r. 1989 do tří základních bodů. Za prvé, v české společnosti stále ještě nefunguje příliš velká solidarita ani sounáležitost v rámci GLBT aktivit. Za druhé, gay a lesbické aktivity od počátku svého vývoje odrážely patriarchální strukturu, sexismus a absenci genderového vnímání v české společnosti jako celku. A za třetí, otázka existence české G, L a TG „komunity“ je diskutabilní pro většinu GLBT představitelů a představitelk, kteří se k této otázce veřejně vyjadřují.

Klíčová slova:

Antidiskriminační zákon, bisexualita, diskriminace, Gay a lesbická liga, Gay iniciativa, genderová identita, genderové stereotypy, GLBT, normativní heterosexuality, heterosexismus, homofobie, homosexualita, lesba, sexualita, sexuální menšiny, sexuální orientace, SOHO, registrované partnerství, transgender

Obsahem a cílem této publikace je zmapování pro-žensky orientovaných aktivit, které se v České republice rozvinuly po roce 1989. Výchozím bodem tohoto projektu byla otázka, „zda lze v českém kontextu po roce 1989 nalézt projevy ženského aktivismu a pokud ano, jakých forem nabývá.“ Otázka sexuálních menšin je v této souvislosti specifická, neboť není možné od sebe oddělit aktivity ženské od aktivit mužských či transgender. Lesbické a gay aktivity, a to zejména na politické úrovni, v mnoha směrech doslova táhnou za jeden provaz, i když v dalších oblastech se dá o „homosexuální“ kultuře či tématice s úspěchem polemizovat a je nutné velmi specificky rozlišovat a odlišovat gay a lesbické

kontexty. Transgender lidé pak svou žitou zkušeností, a tím pádem i svými aktivitami, koncept duality pohlaví a genderu přímo rozbíjejí (např. Šmausová 2002, Lacqueur 1992, Fausto-Sterling 1985 a 1997, Fuss 1991).¹ Následující kapitola se tedy zaměřuje na konceptualizaci a reflexi propojení – a separace – genderu a sexuality v české společnosti po r. 1989, jež zároveň vysvětluje specifickou GLBT (gay, lesbické, bisexuální a transgender) aktivit a dává je do teoretických, historicko-společenských a politických souvislostí. Kapitola je rozdělena do tří částí, které reflektují nejdůležitější oblasti a aspekty vývoje GLBT diskurzu, a tudíž i možnosti a trendy GLBT aktivit, v České republice.

Konceptní rámce a myšlenkové trendy vnímání genderu a sexuality v ČR

Co vlastně tematizuje tzv. GLBT (gay, lesbické, bisexuální a transgender) otázky? Na první pohled se může zdát, že hlavním tematizujícím aspektem je tzv. „odlišná“ sexuální orientace a genderová identita. Již z tohoto pojetí je nicméně zřejmé, že základním prvkem této „odlišnosti“ je její vymezení oproti normativní heterosexuality, z čehož vyplývá i její marginalizovaná dimenze. Stejná sexuální orientace či genderová identita *sama o sobě* ale není dostatečným zdrojem sounáležitosti a společné identity. Stejně jako by bylo absurdní očekávat, že např. vlivný podnikatel a chudá matka samoživitelka se budou stýkat a sdílet stejné politické názory, sociální témata či kulturní zájmy jen kvůli své heterosexuální orientaci, je nesmyslné myslet si, že gayové, lesby a transgender lidé provozují společné aktivity *pouze* proto, že jsou homosexuální či transgender (Stedfeldt 1998).² Jinými slovy, je nutné zamyslet se nad tím, co je ve skutečnosti tím pravým důvodem pro tematizaci GLBT jako samostatné otázky. Nejen z odborné literatury, ale zejména z vlastní sebe prezentace GLBT jedinců, aktivit a organizací je naprosto zřejmé, že tím společným jmenovatelem je diskriminace (Procházka, Janík a Hromada 2003, Šípošová, Jojárt, Daučíková a kol. 2002, Talandová 1998, Jánošová 2000, Herek 1998).³ Je otázka, do jaké míry a jakým způsobem se GLBT bude tematizovat v okamžiku, kdy ve společnosti nastane neformální i institucionální uznání GLBT práv a dojde k jejich rovnocennému postavení v rámci většinové heterosexuální společnosti. Současný vývoj bohužel nenaznačuje, že taková situace nastane v dohledné budoucnosti a tak konceptualizace GLBT aktivit kolem problému diskriminace, homofobie a neviditelnosti ve společnosti logicky zůstává stěžejním aspektem jejich fungování.

I v zemích západní Evropy a severní Ameriky, kde diskurz o homosexualitě a sexuální rozmanitosti probíhal značně odlišně než u nás, je otázka diskriminace a homofobie považována za pilíř GLBT aktivit (Pharr 1988, Fone 2000). Nicméně, daleko více prostoru než u nás je věnováno konceptualizaci a mapování gay, lesbické, transgender i bisexuálních kultur a jejich specifických vývoju jako samostatných, a zároveň integrálních součástí historie společnosti (Chauncey 1994, Troka, Lebesco a Noble 2002, Prosser 1998, Rupp 2001, Harris 1997, Feinberg 2000, Suárez 1996). Důležitou součástí těchto studií a aktivit je důraz na roli jazyka a diskurzivních praktik, zvýšená reflexe sexuální orientace a genderové identity jako volby, ne neměnné a neovlivnitelné přirozenosti, a zpochybňování heterosexuality jako normativního rámce pro přemýšlení o různosti sexualit (Whisman 1996, Card 1995, Trebilcot 1994, Mohr 1992, Jackson 1999, Hamer a Copeland 1994, Warner 1999, Tucker 1995, Nestle, Howell a Wilchins 2002, Orndorff 1999, Kotula 2002, Cromwell 1999). Jinými slovy, otázky

Věra Sokolová, "Koncepční pohled na sexuální menšiny...". In *Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*, Hana Hašková, Alena Křížková a Marcela Linková, eds. (Praha: SoÚ, 2006): 253-266.

identity (individuální i kolektivní, jejího utváření, hledání jejích hranic a významů) jsou základním stavebním kamenem „západní“ konceptualizace GLBT, jejichž prostřednictvím je dále možné klást si otázky po vztahu jedince a společnosti, většinou a menšin, zvýhodňovaných a znevýhodněných. Aktivistická práce již není slepá ani k tématům, která byla dříve považována pouze za problémy heterosexuálních párů, jako je např. domácí násilí (Ristock 2002, Renzetti a Miley 1996). Osmdesátá, ale zejména devadesátá léta ovládla produkce gay, lesbického a transgender umění, jež apeluje na vlastní sebeprezentaci a nesmírnou vnitřní rozmanitost. Tento trend je doprovázen důrazem na vlastní příběhy, a to jak vizuální, tak textuální (Cameron 1996, Solzi 2002, Volcano a Halberstam 1999, Gustina 1996, Mastoon 1997, Lau 1997, Fuchs a Fuchs bez data).⁴ Tato dimenze GLBT aktivismu, a především důraz na vlastní sebeprezentaci a sebevědomí, u nás zatím velmi citelně chybí.

Ve veřejném politickém diskurzu o homosexualitě, a to jak ve Spojených státech, tak v zemích Evropské Unie, v poslední době převládá důraz na justiční a institucionální aspekty boje proti diskriminaci GLBT ve společnosti. Hlavní pozornost je zaměřena na právní spory a případy, kdy gayové, lesby a transgendereři svými precedenčními případy mění nejen zákony, ale hlavně veřejné mínění a mediální diskurz v těchto zemích.⁵ Zde se ukazuje být velmi plodnou zejména spolupráce různých právních servisů a advokátních kanceláří s GLBT organizacemi. Některé země Evropské Unie, jako např. Německo, mají také v rámci státní správy vytvořenou pozici tzv. „profesionálního gaye či lesby“, kteří se zabývají politikou rovných příležitostí, zejména žen a sexuálních menšin. V rámci svých kompetencí pak jednotlivcům a organizacím ve svém regionu pomáhají řešit problémy s diskriminací na trhu práce, v zaměstnání, na trhu s byty, ve zdravotnictví a jiných sociálních oblastech (Pilátová 2005, *LeGaTo* 2004/9).⁶ U nás zatím tato justiční a institucionální dimenze téměř neexistuje. V současné době není ani u českých soudů ani u veřejného ochránce lidských práv jediná žaloba či případ diskriminace na základě sexuální orientace či pohlavní identity.⁷

V české odborné i aktivistické literatuře zatím převládá důraz na psychologizaci a medikalizaci homosexuality (nebo jejich odmítnutí), což je důsledkem relativně brzké dekriminace homosexuality v roce 1961 a následně velmi dlouhého čekání na její vyjmutí ze seznamu nemocí, k čemuž u nás došlo teprve v r. 1992. Těchto třicet let, v jejichž průběhu byly projevy a diskuse o rozmanitosti sexuality kvůli komunistickému režimu na jednu stranu tabu a na druhou stranu byly legitimní součástí lékařského diskurzu, zanechalo na způsobu přemýšlení naší společnosti o homosexualitě, bisexualitě, transgenderu – a samozřejmě i normativní heterosexualitě – výrazné stopy (Brzek a Pondělíčková-Mašlová 1992). Stejně tak i první aktivistické tendence po r. 1989 se nesly v duchu tohoto dominantního medicínského diskurzu, kdy základními tématy diskurzu o homosexualitě bylo nejprve její zrušení jako lékařské diagnózy a následně boj proti HIV/AIDS (Stehlíková, Procházka a Hromada 1995, Procházka 1994).⁸ Na GLBT diskurz jako kulturní dimenzi české společnosti si nejspíš budeme muset ještě nějakou dobu počkat.⁹

Jedním z největších problémů, a to nejen v České republice, ale v drtivé většině zemí bývalého východního bloku obecně, který brání rozvoji GLBT aktivit, je latentní a diskurzivní homofobie, jež bohužel stále ještě charakterizuje náš veřejný prostor. Na jednu stranu česká společnost sama sebe ráda definuje jako tolerantní, nicméně je možné argumentovat, že tato tolerance je spíše výrazem a projevem pasivity než aktivního pochopení a respektu. Zatím se u nás nekonal jediný opravdový happening, gay

pride pochod, festival či nějaká jiná akce, která by tuto údajnou toleranci a podporu české společnosti otestovala. Pokud homofobii vnímáme v její vyhraněné, otevřené a fyzické rovině, je pravda, že v této formě se homofobie v České republice vyskytuje zřídka, i když případy zmlácených a šikanovaných leseb, gayů a transgenderů nejsou výjimkou. Pokud také chápeme homofobii pouze v její úzké definici, tj. jako iracionální strach z homosexuality a homosexuálů, je její výskyt pravděpodobně menší, než když pod ni zařadíme strach z genderové a sexuální rozmanitosti obecně. Homosexualita je stále nejakceptovanější formou „jiné“ sexuality právě díky svému binárnímu pojetí. Mnoho lidí homosexualitu chápe jako v podstatě „převrácenou“ heterosexualitu, která vychází z binárního pojetí muže a ženy a párového soužití, a jako takovou jsou schopni ji přijmout, neboť zcela nezpochybňuje tradiční vidění světa v dualitách. Jinými slovy, homofobie samotná je ze základu heterosexistický koncept (Ondrisová, Šípošová, Červenková, Jójárt a Bianchi 2002, Sokolová 2004). K transgenderům již ale naše společnost zdaleka tak tolerantní není, což vychází právě ze schopnosti transgender lidí tyto věčné a údajně neměnné dualitní základy s úspěchem zpochybnit.

U nás zatím homofobie není na seznamu nežádoucích a nebezpečných společenských fenoménů, jako třeba rasismus, stále je přijatelná a přijímaná jako výraz osobního postoje a individuálních etických hodnot. Toto vnímání značně podporují média ve své neschopnosti rozlišit zejména latentní a skrytou homofobii. Ta je také nejčastější a je v podstatě institucionalizovaná právní a sociální státní politikou, což samozřejmě výrazně ovlivňuje možnosti, které GLBT aktivity v rámci české společnosti mají.

Jedním ze základních rysů českého gay a lesbického hnutí po roce 1989, který lze identifikovat na základě analýzy jak vnějšího veřejného i akademického diskurzu o homosexualitě, tak vývoje vnitřního diskurzu a dynamiky gay a lesbického hnutí v Čechách, je konfliktní, a v zásadě genderovaná premisa: mužská orientace, dominance a patriarchální charakter českého „homosexuálního“ hnutí na jedné straně a výrazný heterosexismus českého feministického a genderového diskurzu na straně druhé. Tato situace se od začátku nového tisíciletí postupně, a vcelku rychle proměňuje, ale v průběhu 90. let byl tento trend nejvýraznější charakteristikou separace genderu a sexuality v českém kontextu. Důvody pro tuto charakteristiku jsou spíše historicko-politické než společensko-kulturní. V západní Evropě a zámoří bylo lesbické hnutí od šedesátých let 20. století (přes všechny počáteční konflikty, separatistické tendence a interní homofobii) integrální součástí feministického hnutí, se kterým úzce spolupracovalo (Jay 1999, Faderman 2002, Rupp 2001). U nás takový vývoj nebyl v období komunistického režimu možný, neboť neexistovalo ani organické feministické hnutí, ani možnost otevřené deklarace homosexuální identity. Na rozdíl od „západního“ vývoje se tedy české lesbické hnutí po r. 1989 historicky formovalo a identifikovalo primárně s gay hnutím a ne s feministickými aktivitami (a tato tendence je evidentní z obou stran), což jen dále vysvětluje obtížnost jednoduchého vyčleňování „ženských“ aktivit v rámci GLBT tematiky.

Emancipační politika gay a lesbického hnutí se po r. 1989 navíc vyvíjela v prostředí a kontextu virulentního antifeminismu, který charakterizoval českou společnost, a zejména její mediální diskurz, v 90. letech (Šmejkalová 1996). Tento trend se pochopitelně odrazil i dovnitř, do fungování feministických, ženských a gay a lesbických aktivit. Vývoj a organizace gay a lesbických politických snah, které můžeme vysledovat v České republice v průběhu porevolučního období (ať se jedná o financování aktivit, politickou reprezentaci či mediální viditelnost) jasně odráží patriarchální

strukturální hierarchie české společnosti jako celku. Problémy heterosexismu a homofobie, které zraňují a diskriminují homosexuální, bisexuální i transgender jedince, staví na celospolečenském problému sexismu a ignorance k genderovým otázkám obecně. Gay muži většinou odmítají, že gender má něco společného s „jejich problémy“. Lesbické ženy se, až na výjimky, od feministických aktivit – ale zejména feministické sebeidentifikace – v průběhu porevolučního vývoje spíše distancují (Sokolová, 2005).

Na druhou stranu, český genderový a feministický diskurz 90. let také odráží heterosexistické pojetí genderu. V akademickém genderovém prostředí, pokud není specificky zmíněná otázka sexuality, gender jako studium vztahovosti „ženy“ a „muže“ a „ženství“ a „mužství“, je vnímán jako vztahovost heterosexuální. Jinými slovy, gender je o ženách a mužích, ale tyto ženy a muži jsou v drtivé většině publikací implicitně nebo přímo explicitně heterosexuální, pokud nezačleníme do sborníku speciální sekci „sexualita“, případně přímo „homosexualita“, ve které pak ženy a muži jsou výhradně homosexuální (Trnka a Busheikin 1993, Havelková a Vodrážka 1998, Věšínová-Kalivodová a Maříková 1999, Chříbková, Klimentová a Chuchma 1999, *Filozofický časopis* 1995/5, *Czech Sociological Review* 1999/7).¹⁰ Tento přístup, charakteristický pro český akademický feminismus 90. let, odráží a zároveň spoluvytváří mylnou separaci (heterosexuálního) genderu a (homosexuální) sexuality jako dvou konceptů, které jsou oddělené. Tato separace, která představuje (sice již daleko menší, ale stále převažující) trend českého genderového psaní i výzkumu, následně ovlivňuje jak např. schopnost gay představitelů pochopit, v čem spočívá přínos genderové analýzy pro boj proti homofobii, tak schopnost českého feministického diskurzu systematicky integrovat GLBT tematiku do své perspektivy. Součástí tohoto pojetí je i totální absence problematiky transgenderu, která by měla být přímo a automaticky začleněná i do obecných genderových a feministických výzkumných témat a aktivistických snah jako jsou trh práce, rodina, domácí násilí, mediální prezentace, atd. Ticho a rozpačitost nad koncepčním zpracováním a praktickým zapojením bisexuality a transgenderu v rámci jak „gay a lesbických“, tak „feministických“ aktivit pak naznačuje, že jak homosexuální, tak heterosexuální aktivisté a aktivistky v České společnosti nemají zatím příliš velkou potřebu či zájem zpochybňovat svět dvou jasně vymezených pohlaví, genderových identit a sexuálních orientací. Převládající celkový pohled v rámci akademického feminismu, genderového diskurzu a gay a lesbického aktivismu je tak stále bipolární, duální svět ženství a mužství.

Mediální diskurz a obrazy GLBT v české společnosti

Česká média se v průběhu 90. let zaměřila na dvě ikony, jež pro ně reprezentovaly všechny potřebné informace o homosexualitě a transgenderu: na Jiřího Hromadu a Terezu Spencerovou. Hromada, předseda organizací SOHO a posléze Gay Iniciativy, sám pokryl přes 70 procent všech článků v tištěných médiích v období 1991-2004. Z 587 článků týkajících se tématu homosexuality, které se v tomto období objevily v hlavních českých denících a magazínech, se Hromada objevil jako zdroj citací, rozhovorů, politických komentářů či osobních názorů v plných 416 (Sokolová 2005). Spencerová je pak médií vyhledávána a citována ještě mnohem častěji, nechybí snad jediný článek či pořad o transgender otázkách, jehož by nebyla součástí (teprve v posledních pár měsících roku 2005 ji na výsluní mediální slávy díky své kauze odmítnutí českou armádou vystřídala Jarka Brokešová).¹¹ Není pochyb, že tyto dvě osobnosti jsou nesmírně důležité

Věra Sokolová, "Koncepční pohled na sexuální menšiny...". In *Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*, Hana Hašková, Alena Křížková a Marcela Linková, eds. (Praha: SoÚ, 2006): 253-266.

a zájem českých médií o jejich osoby není samoučelný. Jak Hromada, tak Spencerová jsou definitivně nejviditelnějšími představiteli a aktivisty, kteří se zasloužili o posun v mediálním diskurzu o homosexualitě a transgenderu u nás. Na druhou stranu, přístup médií, které se pohodlně zaměří na osvědčené osobnosti a ty pak soustavně žádá, aby neustále recyklovaly již mnohokrát sdělené informace a vyjadřovaly se k nejrůznějším otázkám „za svou komunitu“, má tendenci zjednodušovat a zamlžovat rozmanitost fungování GLBT aktivit u nás. Není také jistě nepodstatné, že nejznámějším představitelům „homosexuálů“ v českých médiích je muž a naopak nejznámější představitelkou „trand’áků“ je žena. I tento výběr odráží charakteristický, a již zmíněný, patriarchální a heterosexistický trend pojetí genderu a sexuality u nás: za gaye a lesbické ženy hovoří muž, transgender žena ohrožuje představy a hodnoty společnosti méně než transgender muž.

V roce 1999 Hromada argumentoval, že „gay komunita může být s vývojem prezentace v médiích spokojena, neboť média již opustila bulvární trend, charakteristický pro zprávy o gayích z počátku 90. let“ (Hanáková 1999: 16). Analýza tištěných médií i televizní tvorby z porevolučního období jeho optimismus potvrzuje. Nicméně, četné (zejména genderové) stereotypy zůstávají, stejně tak jako striktní oddělení gay a lesbické „problematiky“ na jedné straně a transgender „problematiky“ na straně druhé. V mediální prezentaci je stále také patrná tendence zaměřovat pozornost (i kameru) na homosexualitu a homosexuály, spíše než na homofobii. Transgender je pak nejvíce prezentován v rámci publicistických a diskusních pořadů, tj. jako „zajímavé“ (a ne nutně politické) společenské téma. Co se týče mediální prezentace, tak jednoznačně největší koncepční posun v posledních patnácti letech zaznamenala v otázkách sexuální rozmanitosti a tolerance společnosti veřejnoprávní Česká televize. Tento skok je možná nejlépe vidět na srovnání dvou publicistických seriálů z dílny ČT: „Žijeme mezi vámi, ale...“ (1990; 5 dílů) a „LeGaTo“ (2004-; zatím 13 dílů).¹² Zatímco první seriál se vyznačuje vysvětlováním homosexuality většinové společnosti ústy psychologických a sexuologických expertů, kteří trpělivě poukazují na to, že homosexualita je vrozená, „oni“ si ji nevybrali a je třeba „je“ tolerovat, LeGaTo je sebevědomým pokusem tento drobnohled obrátit, hovořit a oslovovat celou společnost z pozice „my“, kterou z podstatné části dramaturgicky, koncepčně i obsahově připravují zástupci GLBT sami. LeGaTo je také prvním pořadem, který se jednak snaží integrovat GLBT tematiku dohromady a jednak zpochybnit celý koncept „sexuálních menšin“ jako oddělených komunit od zbytku většinové společnosti. Tento trend také dokládá jasný a vzrůstající důraz na vlastní sebeprezentaci GLBT aktivit a představitelů (což bylo samozřejmě před rokem 1989 nemyslitelné), a to jak ze strany většinových médií, tak ze strany GLBT samotných.

V tomto vývoji mediální prezentace jsou bezpochyby rozeznatelné dva propojené a stěžejní trendy, které zejména na přelomu nového tisíciletí výrazně ovlivnily vývoj diskurzu o homosexualitě a transgenderu a posunuly jej do nových dimenzí: rozmach internetu a rozvoj genderového diskurzu v české společnosti. Způsob, jakým internet dokázal zmobilizovat, vytvořit pocit komunity a zároveň atomizovat gay a lesbické aktivity, propojit „centrum a regiony“, odizolovat osamělé jedince na malých vesnicích a zároveň podpořit pohodlnost anonymní kritiky a „zákopového“ alibismu, rozšířit znalosti a přístup k informacím a zároveň pasivní konzum, by jistě stálo za samostatnou studií. Zde stačí poukázat na naprosto zásadní roli, kterou internet v GLBT aktivitách hraje.¹³ V současné době je v podstatě jediným efektivním komunikačním médiem a pojičkem

těchto komunit. Sama otázka, zda GLBT komunity u nás vůbec existují a pokud ano, v jaké podobě a co to znamená, je součástí častých diskusí mezi gayi, lesbami i transgendery samotnými (a následné kapitoly Miluš Kotišové i Terezy Spencerové se k této otázce ze svých úhlů pohledu vyjadřují). S nástupem internetu ztratila i tištěná periodika a magazíny, publikované GLT jedinci a skupinami svou váhu a možnosti. Paradoxně ale přesun drtivé většiny aktivit do virtuálního prostoru internetu dlouhodobě vytváří dojem daleko větší jednoty, mobilizace, systematické práce, optimismu a hlavně samotné existence těchto komunit, než tištěné materiály kdy mohly vytvořit. Zda tato virtuální realita odpovídá skutečnosti nebo je to jen dojem, vytvořený několika jedinci s myší v ruce, nelze zatím zcela posoudit, ale každopádně je tento virtuální svět nesmírně důležitý, neboť je jedním ze základních stavebních kamenů sebevědomí, jistoty, pocitu sounáležitosti a integrace GLBT a jako takový hraje zásadní roli jako aktivizační činitel.

Politický aktivismus a genderový diskurz

Jak již bylo několikrát zmíněno, veřejný i akademický diskurz o (homo)sexualitě, sexuálních menšinách, transgenderu a sexuálních právech obecně po r. 1989 není statický, ale neustále prochází určitým vývojem a proměnami. Nicméně tématem, které po celé období staticky vévodilo těmto diskusím, byla otázka uzákonění registrovaného partnerství (RP). Skutečnost, že se tak stalo až v roce 2006, odráží neflexibilitu a konzervatismus českého Parlamentu více než skutečné názory české společnosti.¹⁴ Jak dokládají průzkumy veřejného mínění mezi lety 1990-2005, více než polovina lidí (např. u průzkumu Gay a lesbické ligy z r. 2003 až 70% dotázaných) RP po celou dobu snah o jeho uzákonění podporovala.¹⁵ Na druhou stranu vývoj argumentace a rétoriky gay a lesbických iniciativ, které se o uzákonění systematicky zasazovaly od poloviny 90. let, dokládá obrovský posun v koncepčním pojetí dané otázky. Tento posun zcela zřetelně odráží uvědomění si důležitosti genderových argumentů v boji proti homofobii a jako účinných nástrojů v argumentaci s konzervativními politiky i při získávání podpory médií a společnosti. Spolu s transformací prezentace a argumentace prošla výraznou změnou také interní struktura gay a lesbických politických aktivit, jež odráží důležitou genderovou dimenzi.

Zde představuje zásadní průlom vznik Gay a lesbické ligy (GLL) v r. 2003, která klade velký důraz na rovnocenné zastoupení a viditelnost „gay“ a „lesbického.“ Právě s uvědoměním si a reflexí genderových dimenzí argumentace i patriarchální struktury gay a lesbických aktivit v průběhu 90. let, GLL při svém vzniku trvala na tom, že jejími mluvčími budou vždy rovnoměrně zastoupení gay muži i lesbické ženy.¹⁶ V mediální prezentaci i v politických diskusích tak strategie GLL představuje zásadní obrat v „homosexuálních“ aktivitách, kdy se poprvé od r. 1989 lesbické ženy dostávají v rámci gay a lesbických politických snah do veřejného diskurzu jako aktivní a rovnocenné partnerky.¹⁷ S tímto posunem se samozřejmě mění i rétorika argumentace, důraz na určitá témata i politická prezentace „homosexuální problematiky“ obecně. Současná argumentace GLL již do velké míry pracuje s genderovými argumenty. Tato schopnost zásadně souvisí nejen s vývojem gay a lesbických aktivit, ale také s rozvojem genderového diskurzu v České společnosti, v tomto případě zejména s rozvojem akademického genderového a feministického diskurzu (viz zejména Barša 2002, Fafejta 2004, Cviková a Juránová 2003 a 2004, Formánková a Rytířová 2004), kterým někteří představitelé a představitelky GLL buď přímo prošli nebo se o něj aktivně zajímají.¹⁸ Na

rozdíl od dřívějších gay a lesbických politických aktivit let devadesátých, současná gay a lesbická „politická reprezentace“ (i když GLL tuto charakteristiku své činnosti odmítá) dokládá, že si je vědomá toho, že feministická kritika genderových stereotypů je naprosto zásadní pro chápání podstaty homofobie a že tolerance k homosexualitě se nedá budovat bez pochopení genderových aspektů její netolerance. Ukazuje se tak, že reflexe a využití genderové analýzy je přímo spojená se strukturálními a politickými změnami v rámci gay a lesbických aktivit, což by do budoucna mohlo mít pozitivní vliv jak na spolupráci a vzájemnou podporu „ženských“ a „GLBT“ snah na politické scéně, tak na integraci GLBT perspektiv do feministického diskurzu.

Snahy o uzákonění registrovaného partnerství a v posledních dvou letech také tzv. antidiskriminačního zákona¹⁹ představují dvě aktivity, jež jasně dokládají neaplikovatelnost konceptu „pro-ženský“ orientovaných aktivit v oblasti „sexuálních menšin“ a specifičnost GLBT situace. Je zajímavé, že feministické a genderové aktivity, jež se deklarují jako aktivity usilující o genderovou rovnost, ženská práva a rovné příležitosti žen a mužů, se do snah o uzákonění RP do současné doby zatím nijak výrazně nezapojily (což jen potvrzuje tezi, že v naší společnosti „lesbická práva“ zatím nejsou vnímána jako „ženská“ práva, ve kterých by se měly aktivně angažovat pro-žensky orientované aktivity a organizace). Niméně, stejně tak GLBT aktivity, představitelé a představitelky se do současné doby zatím nijak výrazně neidentifikovali s feministickými postoji a zájmy. Z této opatrnosti vyplývá, že současná mediální a politická situace v České společnosti ještě není nastavená tak, aby vzájemná spolupráce a identifikace byla výhodou. Spíše naopak, pokud neotevřené distancování, tak alespoň strategické mlčení v rámci politických diskusí a mediálních prezentací dokládá, že „ženské“ aktivity na jedné straně a „homosexuální“ aktivity na straně druhé, mohou politicky vyzískat zatím spíše oddělením svých projektů a zájmů, než jejich propojením. Z takového trendu je nicméně také patrné, že oba druhy aktivit jsou v České společnosti stále stigmatizované a znevýhodněné a ani jedna z nich tak není v pozici, kdy může tu druhou „vyvézt“ nahoru. Záleží tedy na obou, zda budou, zejména na politické a mediální scéně, do budoucna schopné se doplňovat, pozitivně budovat jedna na druhé a vzájemně se podporovat.

Otázka marginalizace a diskriminace transgender lidí v České společnosti zatím bohužel zůstává stranou politických aktivit obou těchto stran. Ani ženské organizace, ani gay a lesbické organizace a sdružení, zatím aktivně a plnohodnotně neintegrovali transgender tematiku do svých snah a projektů. Je samozřejmě otázka, na kolik k tomu přispívá neviditelnost a separace transgender aktivit samotných, nicméně skutečnost, že k žádnému produktivnímu propojení a spolupráci v průběhu patnácti let zatím nedošlo, ukazuje jasně (mylnou) oddělenost a nesouvislost těchto témat v obecném povědomí a vnímání společnosti.

Závěr

Je otázka, nakolik je samotná konceptualizace „pro-ženských“ aktivit aplikovatelná v rámci GLBT vývoje v české společnosti a adekvátní pro postihnutí GLBT aktivit po r. 1989. Nicméně, zamyšlení nad touto otázkou je rozhodně plodné, neboť přináší pohled na struktury a formy fungování a rozvoje GLBT aktivit, jež nabízí prostor pro zajímavě genderově specifickou analýzu. Podstata tohoto koncepčního nástínu na otázku „sexuálních menšin“ v kontextu „pro-ženských“ aktivit po r. 1989 se dá shrnout do několika základních bodů.

Za prvé, v české společnosti stále ještě nefunguje příliš velká solidarita ani sounáležitost v rámci GLBT aktivit. Bisexualita je téměř netematizovaná, gay a lesbické aktivity na jedné straně a transgender aktivity na straně druhé spolu, až na vzácné výjimky, téměř nespolupracují. Feministické a „ženské“ aktivity a organizace tuto vzájemnou nekomunikativnost zatím spíše podporují a jsou její součástí. Tento trend je dán především historickým vývojem české společnosti, a to jak absencí feministického hnutí a nemožností otevřené GLBT identifikace v období komunistického režimu, tak v důsledku antifeministického prostředí po r. 1989.

Za druhé, gay a lesbické aktivity od počátku svého vývoje odrážely patriarchální strukturu, sexismus a absenci genderového vnímání v české společnosti jako celku. Tomuto pojetí značně přispíval mediální diskurz, jež tyto trendy podporoval (a mnohdy stále podporuje). Vznik Gay a lesbické ligy představuje zásadní zvrat v tomto pojetí a zároveň dokládá vliv genderové analýzy a genderového diskurzu na proměnu politických diskusí o registrovaném partnerství. S touto transformací souvisí i velmi důležitá transformace rétoriky a důrazu, jež GLL ve své strategii prosazuje. Asi nejdůležitější jsou v tomto ohledu dva aspekty: a) odklon od tradičního vysvětlování a ospravedlňování vlastní normality a namísto toho přenesení pozornosti na homofobii společnosti a odpovědnosti za homofobii na společnost a b) důraz na rovnoměrné zastoupení a viditelnost gay mužů a lesbických žen v rámci GLL aktivit. Tato strategie také ukazuje vzrůstající sebevědomí a politickou legitimitu gay a lesbických aktivit. Transgender aktivity v průběhu 90. let a zejména v posledních pěti letech také zaznamenaly rozvoj a nárůst sebevědomí, nicméně tyto se projevují ne v politické rovině, ale zejména na webových stránkách, s čímž souvisí i poslední aspekt tohoto souhrnu.

Za třetí, otázka existence české G, L a TG „komunity“ je diskutabilní pro většinu GLBT představitelů a představelek, kteří se k této otázce veřejně vyjadřují. Je to samozřejmě především otázka definice termínu „komunita“ a „hnutí“, nicméně velké množství gayů, leseb a transgender lidí v české společnosti a kontextu *něco* postrádají, co jim brání na otázku existence komunity jednoznačně odpovědět ano. Pro některé je to nedostatečná politická aktivita, pro jiné nedostatečný kulturní život, pro další zatím stále minimální viditelnost GLBT ve veřejném prostoru, pro jiné neexistence živých a energických oblastí či čtvrtí, kde by se odehrával GLBT život. Jedno je ale jisté: v rozvoji GLBT života a aktivit v posledních deseti letech sehrál naprosto ústřední roli rozmach internetu. Dostupnost informací, možnost komunikace a diskusí o nejrůznějších otázkách, kulturní zpravodajství, svoboda seznamování, ale i politická mobilizace v otázkách RP nabízejí otázku, zda se v české společnosti přeci jen nevytvořila alespoň virtuální „gay, lesbická a transgender kultura“. Historicky byly základními institucemi těchto kultur především bary, lázně, časopisy, inzeráty, festivaly a jiné kulturní akce, existence internetu však vnesla do života GLBT kultury virtuální rozměr, jež není možné přehlédnout a podceňovat (ale zatím ani plně zhodnotit). Navíc existence internetu a flexibilita webových stránek také pomohla rozbít zřejmý pragocentrismus, který GLBT aktivity po r. 1989 v české společnosti také charakterizoval a ukázal, že (zejména) gay a lesbické aktivity v České republice zdaleka nejsou jen pražskou (a brněnskou) záležitostí. Propojenost diskusí a odkazů různých webových stránek navíc dává naději do budoucnosti, že GLBT a feministické a genderové aktivity v české společnosti se budou v budoucnosti stále více slévat a integrovat dohromady a naučí se navzájem produktivně a viditelně spolupracovat.

Věra Sokolová, "Koncepční pohled na sexuální menšiny...". In *Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*, Hana Hašková, Alena Křížková a Marcela Linková, eds. (Praha: SoÚ, 2006): 253-266.

Literatura:

- Stedfeldí, E. 1998. „Zrušte gaye!“ *Lambda-Nachrichten Berlin* duben-červen. (Do češtiny přeložil Pavel Himl).
- Barša, P. 2002. *Panství muže a touha ženy: Feminismus mezi psychoanalýzou a poststrukturalismem*. Praha: SLON.
- Brzek, A. a Pondělíčková-Mašlová, J. 1992. *Třetí pohlaví?* Praha: Scientia Medica.
- Card, C. 1995. *Lesbian Choices*. New York: Columbia University Press.
- Cameron, L. 1996. *Body Alchemy: Transsexual Portraits*. San Francisco: Cleis Press.
- Chauncey, G. Jr. 1994. *Gay New York*. New York: Basic Books.
- Ciprová, K. 2005. *Proměna mediální prezentace a diskurzu o homosexualitě v České televizi, 1990 – 2004*. Bakalářská práce. Praha: FHS UK.
- Cromwell, J. 1999. *Transmen & FTMs: Identities, Bodies, Genders & Sexualities*. Urbana and Chicago: University of Illinois Press.
- Cviková, J. a Juráňová, J. eds. 2004. *Lesby-by-by*. Bratislava: Aspekt.
- Cviková, J. a Juráňová, J. eds. 2003. *Ružový a modrý svět: rodové stereotypy a ich důsledky*. Bratislava: Aspekt.
- Czech Sociological Review: Special Issue on the Position of Czech Women in the Society of the 1990s in the Spectrum of Research*. 1999/7:2.
- Faderman, L. 2002. *Krásnější než láska mužů: romantické přátelství a láska mezi ženami od renesance po současnost*. Praha: OWP. (Originál: 1981. *Surpassing the Love of Men Romantic Friendship and Love Between Women from the Renaissance to the Present*. New York: HarperCollins Publishers, Inc. Do češtiny přeložil Martin Pokorný).
- Fafejta, M. 2004. *Úvod do sociologie pohlaví a sexuality*. Věrovany: nakladatelství Jan Piszkiwicz.
- Fanel, J. 2000. *Gay historie*. Praha: Dauphin.
- Fausto-Sterling, A. 1997. „How To Build a Man.“ Pp. 244-249 in *Gender and Sexuality Reader*, ed. by R. Lancaster a M. di Leonardo. New York, London: Routledge.
- Fausto-Sterling, A. 1985. *Myths of Gender: Biological Theories about Women and Men*. New York: Basic Books.
- Feinberg, L. 2000. *Pohlavní štvanci: dějiny translidí*. Praha: GG. (Originál: 1996. *Transgender Warriors: Making History from Joan of Arc to Dennis Rodman*. Boston: Beacon Press. Do češtiny přeložila Tereza Spencerová).
- Filozofický časopis: speciální číslo o feministické filozofii a feminismu*. 1995/5.
- Fone, B. 2000. *Homophobia: A History*. New York: Metropolitan Books.
- Formánková, L. a Rytířová, K. eds. 2004. *ABC feminismu*. Brno: Nesehnutí.
- Fuchs, D. a Fuchs, C. bez data. *Transsexuelle Menschen in Deutschland*. Wiesbaden: Verlag Martina Rueger.
- Fuss, D. 1991. *Inside/Out: Lesbian Theories, Gay Theories*. New York: Routledge.
- Gustina, Ch. 1996. *Let's Play Dress-Up*. Berlin: Janssen Verlag.
- Hamer, D. a Copeland, P. 1994. *The Science of Desire: The Search for the Gay Gene and the Biology of Behavior*. New York: Simon and Schuster, 1994.
- Hanáková, P. 1999. „Přetvářka skončila. Média objevila existenci gayů.“ *Lidové noviny*, Příloha Média @ komunikace, 19.4.:16.
- Harris, D. 1997. *The Rise and Fall of Gay Culture*. New York: Ballantine Books.
- Havelková, H. a Vodrážka, M. eds. 1998. *Žena a muž v médiích*. Praha: Gender Studies.
- Herek, G. ed. 1998. *Stigma and Sexual Orientation: Understanding Prejudice Against Lesbians, Gay Men, and Bisexuals. Psychological Perspectives on Lesbian and Gay Issues*. London: SAGE, Vol. 4.
- Himl, P. 2000. „Okno do ložnice: kdo všechno (ne)byl gay a proč je na místě značná opatrnost.“ *Mladá fronta DNES* 18.9.:16.

- Věra Sokolová, "Koncepční pohled na sexuální menšiny...". In *Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*, Hana Hašková, Alena Křížková a Marcela Linková, eds. (Praha: SoÚ, 2006): 253-266.
- Chříbková, M., Chuchma J. a Klimentová, E. eds. 1999. *Feminismus devadesátých let českýma očima*. Praha: One Woman Press.
- Jackson, S. 1999. *Heterosexuality in Question*. New York: SAGE publications.
- Jánošová, P. 2000. *Homosexualita v názorech společnosti*. Praha: Karolinum.
- Jay, K. 1999. *Tales of the Lavender Menace: A Memoir of Liberation*. New York: Basic Books.
- Kotula, D. 2002. *The Phallus Palace: Female to Male Transsexuals*. Los Angeles: Alyson Publications.
- Lacqueur, T. 1992. *Making Sex: Body and Gender from the Greeks to Freud*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Lau, G. 1997. *Adults in Wonderland*. New York: Serpent's Tail.
- LeGaTo: měsíčník gay, lesbické a transgender komunity. 2004/9. Praha: Česká televize.
- Mastoon, A. 1997. *The Shared Heart: Portraits and Stories Celebrating Lesbian, Gay and Bisexual Young People*. New York: William Morrow and Company, Inc.
- Mohr, R. 1992. *Gay Ideas: Outing and Other Controversies*. Boston: Beacon Press.
- Němcová, M., Němců, M. a Němec, R. 1993. *Biografie muže který byl ženou*. Kladno: Cassandra.
- Nestle, J., Howell C. a Wilchins, R. eds. 2002. *GENDERqUEER: voices from beyond the sexual binary*. Los Angeles: Alyson Books.
- Ondrisová, S., Šípošová, M., Červenková, I., Jójárt, P. a Bianchi, G. 2002. *Neviditeľná menšina: Čo (ne)vieme o sexuálnej orientácii*. Bratislava: Nadácia Občan a demokracia.
- Orndorff, K. 1999. *Bi Lives: Bisexual Women Tell Their Stories*. Tuscon: See Sharp Press.
- Pharr, S. 1998. *Homophobia: A Weapon of Sexism*. Little Rock: Chardon Press.
- Pilátová, M. 2005. „V létě ti řeknu sí“. *RESPEKT* 20:11.
- Procházka, I. 2002. *Coming Out: průvodce obdobím nejistoty, kdy kluci a holky hledají sami sebe*. Brno: STUD a Praha: Gay iniciativa.
- Procházka, I., Janík, D. a Hromada, J. 2003. *Společenská diskriminace lesbických žen, gay mužů a bisexuálů v ČR*. Praha: Gay iniciativa.
- Prosser, J. 1998. *Second Skins: The Body Narratives of Transsexuality*. New York: Columbia University Press.
- Renzetti, C. a Miley, C. H. eds. 1996. *Violence in Gay and Lesbian Domestic Partnerships*. New York: Harrington Park Press.
- Ristock, J. 2002. *No More Secrets: Violence in Lesbian Relationships*. New York: Routledge.
- Rupp, L. 2001. *Vytoužená minulost: Dějiny lásky a sexuality mezi osobami stejného pohlaví*. Praha: OWP. (Originál: 1999. *A Desired Past: A Short History of Same-Sex Sexuality in America*. Chicago: University of Chicago Press. Do češtiny přeložila Věra Sokolová).
- Sokolová, V. 2004. „A co děti?...: Gay a lesbické rodičovství.“ Pp. 80-96 in *ABC feminizmu*, ed by L. Formánková a K. Rytířová. Brno: Nesehnutí.
- Sokolová, V. 2005. „The (B)Order of Heterosexism: Gays, Lesbians and Feminists in the Czech Media after 1989.“ in *Mediale Welten in Tschechien nach 1989: Genderprojektionen & Codes des Plebejismus*, ed. by J. van Leeuwen-Turnovcová. Jena, Germany: Friedrich-Schiller Universität.
- Solzi, A. 2002. *WO-MEN*. Firenze: Cal.co editore.
- Spencerová, T. 2003. *Jsem trand'ák!* Praha: G plus G.
- Stehlíková, D., Procházka I. a Hromada, J. 1995. *Homosexualita, společnost a AIDS v ČR*. Praha: Orbis.
- Suárez, J. 1996. *Bike Boys, Drag Queens, and Superstars: Avant-Garde, Mass Culture, and Gay Identities in the 1960s Underground Cinema*. Bloomington: Indiana University Press.
- Šípošová, M., Jójárt, P., Daučíková A. a kol. 2002. *Správa o diskriminácii lesbických žien, gejoy, bisexuálov a bisexuálov na Slovensku*. Bratislava: Q Archiv.
- Šmausová, G. 2000. „Proti tvrdošijné představě o ontické povaze gender a pohlaví.“ *Politika rodu a sexuální identity. Sociální studia* 7: 15-27.

- Věra Sokolová, "Koncepční pohled na sexuální menšiny...". In *Mnohohlasem: Vyjednávání ženských prostorů po roce 1989*, Hana Hašková, Alena Křížková a Marcela Linková, eds. (Praha: SoÚ, 2006): 253-266.
- Šmejkalová, J. 1998. „Strašidlo feminismu v českém ‚porevolučním‘ tisku: úvaha, doufejme, historická.“ Pp. in *Žena a muž v médiích*, ed. by H. Havelková a M. Vodrážka. Praha: Gender Studies.
- Talandová, J. 1998. *Sociální postavení lesbických žen: alternativní rodinné modely v kontextu heterosexuální společnosti*. Praha: Alia.
- Troka, D., Lebesco, K. a Noble, J. eds. 2002. *The Drag King Anthology*. New York, London: Harrington Park Press.
- Trebilcot, J. 1994. *Dyke Ideas: Process, Politics, Daily Life*. Albany: State University of New York Press.
- Trnka, S. a L. Busheikin, eds. 1993. *Bodies of Bread and Butter*. Praha: Nadace Gender Studies.
- Tucker, N. ed. 1995. *Bisexual Politics: Theories, Queries and Visions*. Binghamton: Harrington Park Press.
- Venus Boyz: A Film Journey Through the Universe of Female Masculinity*. 2003. (Scénář a režie Gabrielle Baur; Produkce Kurt Maeder a Gabrielle Baur).
- Věšínová-Kalivodová, E. a Maříková, H. eds. 1999. *Společnost žen a mužů z aspektu gender*. Praha: Open Society Fund.
- Volcano, D. L. 2001. *Sublime Mutations*. Berlin: Janssen Verlag.
- Volcano D. L. a Halberstam, J. 1999. *The Drag King Book*. London: Serpent's Tail.
- Warner, M. 1999. *The Trouble with Normal: Sex, Politics, and the Ethics of Queer Life*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Whisman, V. 1995. *queer by choice: lesbians, gay men and the politics of identity*. New York: Routledge.

---

¹ Jedním z nejlepších původních článků, jež podrobně rozebírá téma duality pohlaví a koncepty pohlaví/gender je odborná esej Gerlindy Šmausové (2002). Ze zahraniční literatury se historicky a kulturně podmíněné podstatě duality pohlaví věnuje např. Lacqueur (1992) nebo Fausto-Sterling (1997 a 1985). Důležitou prací na toto téma v rámci gay a lesbických studií je Fuss (1991).

² Tématiku emancipační politiky a heterosexualizaci homosexuality v rámci boje za občanská práva v sousedním Německu zpracoval velmi zajímavě německý aktivista Eike Stedfeldt ve svém provokativním článku "Zrušte gaye!" V textu Stedfeldt kritizuje politiku integrace jako další nástroj útlaku a poukazuje na to, že "původní myšlenky radikální společenské kritiky, pacifismu, feministický diskurz a myšlenka solidarity v gay politice občanských práv" se ve sjednoceném Německu pomalu, ale jistě vytratily (Stedfeldt, 1998).

³ Například v nezveřejněném amatérském průzkumu veřejného mínění, který zpracovala Gay a lesbická liga (GLL) v r. 2003 a na který odpovídalo přes 600 dotázaných z celé ČR, hodnotilo 56% respondentů jako nejzávažnější projev diskriminace gayů a leseb (GL) v české společnosti „netoleranci a nepochopení ve společnosti“, zatímco např. neexistenci registrovaného partnerství za projev diskriminace považovalo pouze 27% dotázaných. „Diskriminaci existujícími zákony“ pak jako hlavní aspekt diskriminace uvedlo 18% dotázaných a „diskriminaci GL v zaměstnání a na trhu práce“ 15% respondentů. Z těchto dat jasně vyplývá, že nejtěživěji na gaye a lesby dopadá celková netolerance ve veřejném prostoru, která formou názorů, postojů a přístupu většinové společnosti prosakuje do všech oblastí života a je tak jen velmi těžko definovatelná a tudíž jasně postižitelná. Je logické se domnívat, že u transgender jedinců tomu nebude lépe, spíše naopak.

⁴ Současné umělecké i kulturní trendy v zemích západní Evropy (především Německu a Velké Británii) a USA dávají daleko větší prostor a pozornost než kdy dřív např. projevům ženské maskulinity či drag kingu, které subvertují tradiční pohled na homosexualitu a transgender. Vynikajícím přínosem v tomto trendu je také dokumentární film Gabrielle Baur o dragkingové scéně v Londýně, New Yorku a San Francisku *Venus Boyz: A Film Journey Through the Universe of Female Masculinity*.

⁵ Možná stěžejním odrazovým můstkem pro tento trend byl Oskarový snímek z roku 1995 *Filadelfie*, o vítězném soudním sporu amerického právníka, který přijde o zaměstnání kvůli své homosexuální orientaci a onemocnění AIDS. V současné době jsou velmi viditelnými nejen případy diskriminace na trhu práce a v zaměstnání, ale také diskriminace v armádě, ve vzdělávacím procesu, při adopcích dětí (např. známý případ francouzského gay otce, který se řešil až u Evropského soudu pro lidská práva) a mnoho dalších.

⁶ Tímto způsobem například výborně funguje sociální odbor města Lipska. Baskický ombudsmán Ínigo Lamarca je zase otevřený gay. Jeho pozice a pravomoci jsou samozřejmě daleko širší, nicméně otevřená homosexuální orientace v tak vysoké pozici jistě hraje svou roli v proměňování názorů a vnímání veřejnosti (viz Pilátová, 2005).

⁷ Za jedinou výjimkou je zde možné počítat kauzu Jarky Brokešové, MtF transgender ženy, která zažalovala za diskriminaci českou armádu, jež ji odmítla přijmout do svých profesionálních řad. Brokešová ještě jako muž prošla vojenskou základní službou. Nicméně, její zdravotní anamnéza obsahuje diagnózu F64, transsexualitu, jež dle armádní vyhlášky zakazuje osobě vstup do profesionální armády. Ministr obrany Karel Kuhlň tedy odmítl, že by armáda diskriminovala, ta podle něj pouze postupovala podle zákona. Prohlásil nicméně, že tato vyhláška je špatná a měla by se změnit, neboť ve své stávající podobě je diskriminační.

⁸ Stejně tak je důležité poznamenat, že první a stěžejní finance, které umožnily fungování (v drtivé většině) gay aktivit po r. 1989, přišly z rozpočtu Ministerstva zdravotnictví jako součást prevence a boje proti HIV/AIDS. Tyto finance samozřejmě ovlivnily i publikační činnost gay aktivit, která se v této době soustředila právě na tuto problematiku a také v první řadě na gay muže, což jen dále ukotvovalo patriarchální a medicínský charakter gay a lesbického diskurzu na začátku 90. let. Nicméně, tyto peníze umožnily a nastartovaly produkci kulturních aktivit a publikací, jež byly stěžejní pro rozvoj GLBT kultury u nás.

⁹ Velice sporným počinem v tomto diskurzu je kniha Jiřího Fanela *Gay historie*. Podrobný rozbor a vynikající kritiku této knihy předkládá Pavel Himl ve své odborné recenzi (viz Himl 2000).

¹⁰ V hlavních sbornících a speciálních číslech odborných časopisů 90. let, které se zabývají ženami, genderem a feminismem, naprosto absentují studie a články o homosexualitě a transgenderu. V těchto dílech, jež jsou pokládána za stěžejní mezníky ve vývoji polistopadového genderového diskurzu u nás, není ani jeden GLBT hlas, ani jedna studie týkající se GLBT tematiky.

¹¹ Na rozdíl od Jiřího Hromady Tereza Spencerová také již vydala svou (velice zajímavou) autobiografii (viz Spencerová 2003). I díky tomu pomáhá trendu pozitivní sebereprezentace a zkoumání otázek identity, o nichž byla řeč výše s odkazem na vývoj GLBT v zahraničí. (Dále např. Němec 1993).

¹² Tomuto srovnání se velmi zajímavým způsobem věnovala ve své bakalářské práci Kristýna Ciprová (viz Ciprová 2005).

¹³ Mezi nejznámější české GLBT servery patří: www.lesba.cz; www.partnerství.cz; www.bengales.cz; www.stud.cz; www.gll.cz; www.004.cz; www.kluci.cz; www.transforum.cz; <http://www.scalex.cz/sophia>; <http://gay.iniciativa.cz/www/index.php>; <http://translide.unas.cz>. Na Slovensku dále pak: www.altera.sk; www.lesba.sk; www.ganymedes.info; www.hab.sk.

¹⁴ [Zákon ze dne 26. ledna 2006](#) o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů byl vyhlášen ve Sbírce zákonů v částce 38 pod číslem 115/2006 Sb. dne 3. dubna 2006. Účinnosti nabývá od 1. července 2006. První snahy o uzákonění registrovaného partnerství se datují již do roku 1992-3, kdy vláda připravovala novelu občanského zákoníku, v níž byly navrženy i paragrafy týkající se práv homosexuálních občanů. Tyto paragrafy byly vládou zamítnuty. První Zákon o RP byl předložen v r. 1995, ale k jeho projednání vůbec nedošlo. V dubnu 1998 zamítla sněmovna již druhý, nicméně s ohledem na historii toho prvního v podstatě první, ucelený poslanecký návrh Zákonu o RP. V prosinci

1999 zamítla sněmovna druhý návrh zákona o partnerském soužití osob téhož pohlaví. V září 2001 Zemanova vláda schválila třetí připravovaný návrh Zákona o RP, nicméně v říjnu téhož roku jej poslanecká sněmovna nepustila ani do druhého čtení. V červnu 2004 byl vládou schválen již čtvrtý návrh zákona, který v listopadu 2004 prošel druhým čtením. V únoru 2005 sněmovna zákon opět neschválila, jako vždy velmi těsně. V lednu 2006 byl Zákon o registrovaném partnerství konečně schválen (i přes prezidentovo následné veto). Detailní historie, podrobnosti hlasování, rozbor preferencí, komentáře a ohlasy jsou k dispozici na www.partnerstvi.cz.

¹⁵ V již zmíněném průzkumu GLL z r. 2003 77% dotázaných uvedlo, že podporují uzákonění RP. Současně 27% dotázaných si myslí, že neexistence tohoto zákona je jedním ze základních prvků signalizujících diskriminaci gayů a leseb v České republice. Oficiální průzkum „Postoje veřejnosti ke kontroverzním tématům partnerského soužití“, který taktéž v r. 2003 zpracovalo Centrum pro výzkum veřejného mínění SoÚ AV ČR, je ve svém závěru skeptičtější. Podle této studie tolerance k RP v české společnosti sice od r. 1998 vzrůstá, nicméně v r. 2003 dosáhla pouze hodnoty 49%, tedy ani ne polovinu dotázaných (na rozdíl od 35% v r. 1998).

¹⁶ Veškeré informace o vzniku, koncepci a aktivitách GLL lze nalézt na <http://gll.cz/gl-liga>.

¹⁷ V kontextu lingvistického posunu, který nepochybně odráží i sebepojetí gay a lesbických jedinců a skupin, jistě není nezajímavý vývoj názvů důležitých gay a lesbických organizací a sdružení: Jako první se společně ustavily již v r. 1990 HRHO (Hnutí za rovnoprávnost homosexuálních občanů) a SOHO (Sdružení organizací homosexuálních občanů), v r. 2000 se SOHO přejmenovalo na Gay iniciativu a jako poslední se v r. 2003 vytvořila Gay a lesbická liga.

¹⁸ Zde je zajímavé zmínit i další akademické aktivity, které na české univerzitní půdě probíhají nebo jsou připravovány: například Katedra genderových studií FHS UK v Praze pravidelně nabízí bakalářské kurzy *Queer Studies* a *Politika identity a konstrukce sexuality ve společnosti*, od ZS 2006 navíc nabízí i mgr. kurz *Narace a sexuální identita*, zaměřený na vizuální a literární konstrukce a (re)prezentace sexuálních identit. Katedra anglistiky FF MU v Brně zase na akademický rok 2006/07 připravuje dvousemestrální bakalářský kurs *Gay Studies*. Na konci roku 2006 MU také připravuje k vydání monografii Michaela Kaylora o uranské kultuře s názvem *Secreted Pleasures*.

¹⁹ V prosinci 2004 vláda ČR schválila paragrafované znění zákona o rovném zacházení a ochraně proti diskriminaci, tzv. antidiskriminační zákon, jež připravovala Rada vlády pro lidská práva několik let. Návrh zákona poté putoval do parlamentu ČR. Nicméně, ani v létě roku 2006, kdy tato publikace jde do tisku, zákon stále schválen nebyl. Názory odborníků na jeho šance schválení se značně různí a převládá spíše skeptičtější verze. Odpůrci tohoto zákona totiž argumentují, že tuto problematiku má již ve své kompetenci český ombudsman. Autoři zákona tuto interpretaci nicméně odmítají s tím, že kompetence ombudsmana jsou nedostatečné a nespĺňují požadavky prevence a ochrany před diskriminací.